

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ:
НАЦІОНАЛЬНИЙ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ,
ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІРИ**

Матеріали

науково-практичного круглого столу

(Суми, 28 січня 2022 року)

Суми
Сумський державний університет
2022

3. Compliance and the compliance function in banks: Basel Committee on Banking Supervision. 2005. URL: <https://www.bis.org/publ/bcbs113.pdf>.

4. Постанова НБУ від 03.12.2018 № 814-рш «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації корпоративного управління в банках України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr814500-18#Text>

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення питань організації корпоративного управління в банках та інших питань функціонування банківської системи: Закон України № 1587-IX від №30 червня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1587-20#Text>.

КОЛЕКТИВНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄС: СТАНОВЛЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ²

Корощенко К. Р.

*студентка IV курсу Навчально-наукового інституту права СумДУ
Науковий керівник – к.ю.н., доцент Плотнікова М. В.*

Громадяни Європейського Союзу користуються високим рівнем споживчих прав. Європейський Союз має низку документів, які регулюють загальний механізм захисту прав споживачів та визначає особливості захисту в окремих випадках, зокрема й споживачів фінансових послуг. Слід погодитися, що дієва система захисту прав споживачів фінансових послуг необхідна для розвитку економіки, тому що сприяє значному розширенню кола залучених у цю сферу споживачів [1], таким чином сприяє стабільному розвитку галузі.

Удосконалення механізму захисту прав споживачів у ЄС відбувається з урахуванням потреб часу. Поширення надання послуг онлайн, розширення видів послуг тощо деякою мірою ставить споживача у менш вигідне становище. Тому захист прав споживачів потрібно здійснювати не тільки після порушення, яке сталося, а й намагатися запобігти порушенням прав великої кількості споживачів. Механізм щодо колективного захисту споживачів є видом гарантії прав споживачів, адже звернення до суду для позивачів буде дешевшим, а також справа набуде більшого розголосу і продавець повинен буде щось змінити на майбутнє, щоб повернути довіру. Підхід ЄС до колективного відшкодування насамперед було запроваджено у двох галузях права: захист прав споживачів та конкурентне право, на важливості цього наголошувалося у Стратегії споживчої політики Комісії на 2007–2013 роки [2]. На даний момент у механізмі захисту прав споживачів фінансових послуг окремого порядку

---

² Дослідження проведено на виконання міжнародного проекту в сфері освіти «619998-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» (спільний проект СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

колективного відшкодування прав споживачів не запроваджено, тому розглядатимемо, яким чином це реалізовано у ЄС у цілому.

Так, у 2008 році Комісія опублікувала Зелена книга про Колективне відшкодування прав споживачів. Зелена книга мала за мету встановити ефективні механізми, які працюють як для трейдерів, так і для споживачів. Комісія представила 4 потенційні варіанти: 1) нічого не робити; 2) співпрацювати між державами-членами, за якої держави-члени мають колективний механізм відшкодування, а також відкривають свої відповідні механізми споживачам з інших держав-членів. Для тих держав-членів, які не мають колективного механізму захисту прав споживачів за допомогою Рекомендацій або директив встановити цей механізм; 3) поєднати обов'язкові і необов'язкові політичних інструментів, таких як директиви та/ або Рекомендації; 4) встановити процедуру колективного судового відшкодування [2]. Пізніше у червні 2013 р. Комісія опублікувала Рекомендацію для досягнення узгодженого підходу до колективного відшкодування в усьому ЄС без гармонізації систем держав-членів або створення обов'язкових зобов'язань. Отже, з варіантів з Зеленої книги був обраний другий. Хоча в Рекомендації не було передбачено конкретної моделі колективного відшкодування, Рекомендація викладала ряд принципів щодо судового наказу та компенсаційного колективного відшкодування [2].

Країни ЄС імплементували Рекомендацію до національного законодавства і на прикладах деяких країн, можна проаналізувати основні особливості.

У Бельгії 28 березня 2014 року було внесено новий розділ до Кодексу господарського права під назвою «позови для колективного відшкодування», також відомі як колективні позови. Ці колективні позови допускають сукупність окремих претензій споживачів об'єднанні в єдине судове провадження. Найважливішою метою оновлення Кодексу господарського права було посилення позиції споживачів. До ухвалення цього Закону споживачів примушували подавати індивідуальні позови або покладатися на альтернативні механізми вирішення спорів суперечки. На практиці існували великі перешкоди для ефективного використання індивідуальних дій: споживачі не мали достатньої інформації про свої права та пов'язані з цим витрати для однієї процедури часто були надто високими, щоб людина могла сплатити самотужки. До Закону від 28 березня 2014 року в бельгійському законодавстві не було механізму дозволяючи великій кількості позивачів, які зазнали збитків пред'явити позов колективно [2].

У Нідерландах було запроваджено три способи захисту колективних прав споживачів: 1) дотримання порядку розрахунку з громадянами чії права були порушені; 2) дотримання процедури колективного захисту у судовому порядку; 3) об'єднання першого та другого. Відповідно до третьої процедури претензії можуть бути об'єднані разом і розглядатись, як від юридичної особи, «тимчасове об'єднання спеціального призначення» так і від некомерційної організації. У Нідерландах існують некомерційні організації, тимчасові або вже існуючі, які можуть представляти

тих покупців, чії права були порушені. Статути цих організацій колективного відшкодування повинні визначити його цілі, однією з яких може бути вимагання відшкодування збитків на користь або від імені окремих осіб для конкретного випадку. Прикладом таких організацій є Vereniging Effectenbezitters (Асоціація інвесторів) і Consumentenbond (найвідоміша голландська організація споживачів). Це найвідоміша голландська організація споживачів [2].

У Швеції питання колективного захисту споживачів було врегульоване задовго до прийняття Рекомендації. 1 січня 2003 р. набув чинності Закон про групі провадження, що робить її першою країною поза англо-американською правовою сферою, яка запровадила законодавство у сфері колективного відшкодування. Крім того, у внутрішньому законодавстві Швеції існують інші способи механізмів колективного відшкодування. Він передбачає три способи, які відрізняють представниками у суді: 1) це може бути окремих члена групи, який є фізичною особою або юридичною особою (приватним груповим товариством); 2) Об'єднанням споживачів або найманих працівників (дія організаційної групи); 3) призначений державним органом (держ групі дії). Щодо споживчих спорів уряд Швеції визначив Уповноваженого з прав споживачів (КО), як відповідний державний орган [2].

Отже, Рекомендація для країн ЄС щодо впровадження механізму колективного захисту прав споживачів для більшості країн не стала новиною, а лише приводом вдосконалити вже існуюче.

Для гармонізації законодавства держав-членів було ухвалено Директиву 2009/22/ЄС від 23.04.09 р. про судові заборони щодо захисту інтересів споживачів, яка запроваджувала систему захисту колективних інтересів споживачів. На заміну цьому акту 25 листопада 2020 року було ухвалено Директиву ЄС про представницькі позови щодо захисту колективних інтересів споживачів, яка діє навпаки до Рекомендації, адже приписи Директиви покликані на гармонізацію законодавства всіх країн-членів ЄС.

Метою Директиви 2020/1828/ЄС є те, щоб шляхом досягнення високого рівня захисту споживачів, сприяти належному функціонуванню внутрішнього ринку шляхом наближення певних аспектів законів, постанов та адміністративних положень держав-членів щодо представницьких дій. З цією метою ця Директива також має на меті покращити доступ споживачів до правосуддя [3]. Якщо до прийняття Директиви кожна країна-член на свій розсуд вирішувала перелік суб'єктів, які можуть представляти колективні інтереси споживачів, то Директива встановлює уніфіковані правила. А саме у статті 4 Директиви визначається, що держави-члени забезпечують, щоб юридичні особи, зокрема організації споживачів, включаючи організації споживачів, які представляють членів з більш ніж однієї держави-члена, мали право бути призначеними як кваліфіковані особи з метою пред'явлення внутрішніх представницьких позовів, транскордонних представницьких позовів відповідали таким критеріям: а) це юридична особа, яка створена відповідно до національного законодавства держави-члена, де вона була визначена, і

може продемонструвати 12 місяців фактичної публічної діяльності щодо захисту інтересів споживачів до свого запиту про призначення; б) його статутне призначення демонструє, що він має законний інтерес у захисті інтересів споживачів, як це передбачено положеннями законодавства Союзу, зазначеними в Додатку I; в) має неприбутковий характер; г) не є суб'єктом провадження у справі про банкрутство та не визнано неплатоспроможним; г) він незалежний і не піддається впливу інших осіб, ніж споживачі, зокрема торговців; д) він робить загальнодоступною зрозумілою та зрозумілою мовою будь-яким відповідним способом, зокрема на своєму веб-сайті, інформацію, яка демонструє, що суб'єкт господарювання відповідає критеріям, переліченим у попередніх пунктах, та інформацію про джерела його фінансування загалом [3].

Отже, Директива 2020/1828/ЄС в основному врегульовує питання щодо представників позивачів задля того, аби права споживачів були захищені на вищому рівні. За приписами статті 22 цієї Директиви держави-члени повинні застосовувати закони, постанови та адміністративні положення, що транспонують цю Директиву, до представницьких позовів, поданих 25 червня 2023 року або після цієї дати.

Таким чином проблеми, які перешкоджають використанню індивідуального відшкодування, можна подолати, надавши споживачам можливість вимагати відшкодування колективно. Вважається, що зростання глобалізації та цифровізації несе за собою ризик виникнення ситуацій масової шкоди, коли шкода зазнає велика кількість споживачів одночасно. Колективні дії можуть допомогти споживачам у таких ситуаціях поділити юридичні та експертні витрати, наприклад, коли необхідна дорога технічна експертиза, а також звільняє суди від тягаря розгляду великої кількості окремих справ.

Проста можливість колективного позову може діяти як стримуючий фактор проти порушень, особливо це може мати вплив на порушення прав споживачів фінансових послуг, які надаються онлайн. Дослідження європейського законодавства у цьому аспекті було покликане на подальшу можливу імплементацію в українське законодавство положень про колективний захист. У Директиві 2020/1828/ЄС акцентується увага саме на представників у колективних спорах, тому що вони є складовою механізму захисту прав споживачів, а також визначає необхідність дотримання цього важливого виду захисту прав споживачів, на нашу думку, доцільно розглянути можливість імплементації норм щодо колективного захисту споживачів в Україні.

Література:

1. Плотнікова М. В., Швагер О. А. Характеристика окремих елементів системи захисту прав споживачів фінансових послуг в ЄС. *Законодавство України про фінансові послуги: питання адаптації до права Європейського Союзу*: матер. Науково-практичного круглого столу (Суми, 15 січня 2021 р.). Суми: 2021. С. 76–79. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/82635> (Дата звернення: 01.11.2021).

2. *Collective redress mechanisms in consumer protection in the European union and South East Europe : comparative study / [authors Duncan Fairgrieve ...; editor Veronika Efreмова]. - Skopje : GIZ, 2018.*